

Węch doskonały: jak kultura i środowisko wpływają na odbieranie zapachów

Węch jest jednym z najmniej zbadanych ale też poznanych przez przeciętnego człowieka zmysłów. Każdy z nas wie, że węch wzbogaca nasze życie, pozwalając cieszyć się zapachami, aromatami perfum i kwiatów czy ulubionego jedzenia. Jednocześnie węch stanowi nasz czujnik alarmowy, reagując bardzo silnie na zagrożenia takie zgnilizna czy fekalia. Niewiele osób jednak wie, że upośledzony węch to subtelny ale bardzo istotny sygnał, wskazujący na potencjalne problemy zdrowotne, w tym zaburzenia neuropsychologiczne takie jak choroba Alzheimera. Jeszcze mniej osób jest świadoma tego, że węch odgrywa znaczną rolę w nawykach lub zaburzeniach żywieniowych, w doborze partnera, a nawet w tworzeniu przywiązania pomiędzy rodzicami i dziećmi. Tymczasem w dzisiejszym świecie, około 4%-5% społeczności zachodnich ma krytyczne zaburzenia węchu, a kolejne 15-25% cierpi z powodu różnego rodzaju problemów węchowych. Czy możemy pomóc tym ludziom, badając zdolności węchowe tradycyjnych społeczności zamieszkujące amazońską dżunglę lub Papuę?"

Podczas prowadzonych ponad dekadę temu badań wśród ludności Tsimane' (Amazonia) zaobserwowaliśmy, jak zapach benzyny, wyczuwalny tylko przez miejscowych, był uważany za pierwszy wskaźnik zbliżających się łódek. Nasz dwuosobowy zespół badawczy, nie był w tym samym czasie wyczuć ani zapachu, ale także żadnych innych wyraźnych bodźców wzrokowych ani słuchowych (opisałem tę fascynującą - w mojej ocenie - historię bardziej szczegółowo w współautorskiej książce pt. „Podróże Psychologiczne”). To zdarzenie spowodowało, że zaczęliśmy się zastanawiać o ile bardziej zaawansowane mogą być zdolności węchowe rdzennej ludności Amazonii w porównaniu do społeczności zachodnich i uprzemysłowionych. Wraz z Agnieszką Sorokowską oraz Thomasem Hummelem (w obecnym projekcie grantowym jest on opiekunem stażu zagranicznego doktoranta) postanowiliśmy przeprowadzić proste badanie porównujące poziomy progu węchowego Europejczyków i Tsimane'. Badanie to potwierdziło nasze obserwacje o ponadprzeciętnych zdolnościach węchowych społeczności tradycyjnej (kilka lat potem kolejne badania innej grupy badawczej przeprowadzone na półwyspie Malajskim w pewnym stopniu potwierdziło nasze ustalenia).

Można zadać pytanie: czy wyniki uzyskane wśród Tsimane' i Semaq Beri są przypadkowe, czy też różnice kulturowe i środowiskowe mogą tak znacząco wpływać na zdolności węchowe człowieka? Czy ludność tradycyjna rzeczywiście ma tak bardzo wyostrzony zmysł węchu w porównaniu ze społeczeństwami współczesnymi? Czy dotyczy to tylko progu wykrywania zapachu, czy obejmuje też inne zdolności węchowe takie jak identyfikacja i rozróżnianie zapachów? Jeśli tak, jakie jest źródło tych różnic?

W związku z powyższymi pytaniami, w prezentowanym projekcie grantowym proponujemy projekt szczegółowych badań, które zostaną przeprowadzone wśród społeczności Asmat zamieszkującej Papuę Zachodnią. Lud Asmatów, liczący około 110 000 osób, żyje w regionie położonym wzdłuż południowo-zachodniego wybrzeża Papui, graniczącym z Morzem Arafura, w dużej części położonym na terenie Parku Narodowego Lorentza. Terminu „Asmat” używa się nie tylko do opisanie samych ludzi, ale także regionu geograficznego, który zamieszkują. Zbadane zostaną trzy różne subpopulacje Asmat. Biorąc pod uwagę jednorodność genetyczną populacji, podstawową zmienną grupującą będzie poziom modernizacji/industrializacji badanego społeczeństwa. Dane uzyskane w Papui będziemy też porównywać z próbą europejską.

Celem proponowanego projektu jest nie tylko dokładne zbadanie różnic w zdolnościach węchowych badanych grup, ale także zweryfikowanie hipotez mających na celu wyjaśnienie zaobserwowanych różnic. Mechanizmy tych różnic mogą mieć praktyczne zastosowania - wierzymy, że poza pogłębianiem wiedzy teoretycznej wnioski płynące z prezentowanych badań mogą pomóc osobom z zaburzeniami węchu żyjącymi w społeczeństwach rozwiniętych.